

„Lajos, költözünk!”

INTERJÚ KÁLLAY SÁNDORRAL ÉS SZAKÁCS GYÖRGYIVEL, AZ ANYÁM ÉS MÁS FUTÓBOLONDOK A CSALÁDBÓL CÍMŰ FILM LÁTVÁNY- ILLETVE JELMEZTERVEZŐJÉVEL

„Anyámat igenis a történelem kergette végig az országon és 20. századon”, kezdi a filmben a mesélést a narrátor. 1 család, 90 év, 27 költözés. Ez a film szlogenje, és ez a 90 év és 27 költözés nagyjából átfog erdélyieket, bányászokat, nagy- és kispolgárokat, káundkát és szocreaált, Nagy- és szocialista Magyarországot. A házakkal, lakásbelsőkkal és ruhákkal bemutatott történelem pedig egyszerre volt igazi kihívás és lehetőség Kállay Sándornak illetve Szakács Györgyinek. Fekete Ibolya négygenerációs filmje a múlt század elejétől a kétezres évek elejéig, a Nagyvárad melletti Székelyhídtól, Hatvanon, Debrecenen és bányászfalvakon keresztül Budapestig követi végig egy magyar család élettörténetét. Egy igazi sírva nevetős, női családregényt láthatunk, amit a rendező a családi anekdotakincsre, százévnnyi fotóanyagra és persze nagyrészt a saját és édesanyja történetére alapozott, aki egész életében ide-oda költözött a történelem elől. Meseszerű elemek keverednek háborúkkal, burlaszokorabeli dokumentumfilm-részletekkel, mindközben az idő múlásával „változnak” a főszereplők is: a lányokból anyákká érő nők, akik szinte a foguk között tartva mentik át családjukat a huszadik századon. Kállay Sándor korábban, a *Sátántangó* óta, Tarr Béla állandó díszlettervezője volt, de dolgozott az 1988-as *Eldorádóban*, később Kamondi Zoltán, Sára Sándor és András Ferenc filmjeiben. A Kosuth-díjas Szakács Györgyi az egyik leghíresebb magyar jelmeztervező, aki a jelmeztervezéssel még gyerekként, édesanyja Váci utcai divatszalonjában került kapcsolatba. Több tucatnyi külföldi és magyar filmben (*Bűvös vadász*, *Jadviga párnája*, *A hídember*, *Rokonok*, *Aglaja*) és eddig körülbelül 450 (!) színházi bemutatónak dolgozott.

Torma Tamás: Összesen 48 helyszínen forgattak, Váctól a Balaton-felvidékig számtalan helyen jártak, a rendező, Fekete Ibolya szerint Magyarországon mégis nagyon nehéz már eredeti helyszíneket találni, a magyar települések még kisebb-nagyobb részeikben sem őrizték meg a történelmet.

Kállay Sándor: Valóban rengeteg keresésre volt szükség. Rögtön a fő helyszín is igen problémás volt, amit a rendező sem láthatott már, csak családi fotók és anyukája elbeszéléseiből ismerhette. Székelyhíd Nagyvárad és Debrecen vonalában nagyjából félfúton található, a mai határ román oldalon – az ottani Vecseri hegy valaha Nagyvárad üdülőövezetének számított, ott áll a nagyszülők egykori háza, amit aztán Ceaușescu idején ledőzeroltak.

Végül ezt találta meg a Balaton-felvidéken.

KS: Nem volt egyszerű, Ibolya is ezért talált meg engem, mert valaki említette neki, hogy jól ismerem a vidéket. Én Tarr Bélánőttem fel, az utóbbi 20 évben vele voltam szimbiózisban, a *Sátántangó* idején öt év alatt szinte az egész Alföldet végigjártam helyszínek után kutatva és díszleteket építve. A Balaton-felvidéket azért ismerem, mert 35 éve van házam Kékkúton, a Káli-medencét pedig már évtizedekkel ezelőtt filmes gettónak hívták, mert Sára Sándortól András Ferencig sok rendező lakik ott.

És végül hol találták meg azt a bizonyos, „főszereplő” verandás házat?

KS: Végül a 84-es út túloldalán, már a Keszthelyi-hegységhez tartozó lesenceistvándi szőlőhegyen, amit – milyen a sors -, nem is ismertem. Korábban rengeteg helyet megmutattam Ibolyának Révfülöpön, Badacsonyan, az ottani Római út mellett remek helyeket találtam. Végül 3-4 házat választottunk ki, azok közül maradt a lesenceistvándi.

Kellett-e kompromisszumot kötni? A ház alkalmazkodott a forgatókönyvhöz, esetleg fordítva? Gyanítom, az a nagy, üvegezett veranda számított...

KS: A ház viszonylag jó állapotban volt, de azért hozzá kellett nyúlni. Például igen, a verandát be kellett üvegezni, ahhoz ragaszkodott Ibolya. Komoly díszletépítésre volt szükség: örökölt ház volt, amit a gödöllői tulajok időnként nyaralónak használtak. Ha csak szigorúan az épületet tekintjük, találtam én jobb házat Badacsonyan a Római út mellett, de ott a telken egyáltalán nem volt gyümölcsfa. Így hiányzott az a bizonyos feeling, az emlékek környezete: amit a rendező a nagymama, nagynéni nyomán beleírt a forgatókönyvbe. Például a gyerekek az egyik jelenetben úgy eszik a szilvát, hogy aláfékszenek, és a szájukkal szakítják le. És ennél a háznál éppen volt egy ilyen földig hajló szilvafa.

A keleti országokban is nehéz volt eredeti helyszíneket találni? Kisvárosi utcákat Debrecenben, Hatvanban?

KS: Egyiket sem ott találtunk meg ott, ahol eredetileg volt. De a legrosszabbul mégis az autentikus bányászfalvakkal jártunk, ahol az apa dolgozott sokáig. Hónapokig nem találtunk semmit, végül kompromisszumot kellett kössünk. Az utolsó pillanatban jött Úrkút.

És a tatabányai, friss Sztálin-barokk lakótelepet is csak Bulgáriában találták meg.

KS: Igen, részben a bolgár koprodukció miatt. Tatabányán már évtizedes fák álltak a házak között, de egy jó kis bányászfalu sokkal jobban hiányzott. A hatvani ház helyszínét végül Tökön találtuk meg, sőt, rögtön több hasonló házat egymás mellett, ugyanabban az utcában. Eszembe nem jutott volna, hogy majd ott találjuk meg, pedig több jó barátom lakik Tökön. Tarr Béla tőki házána felújítását én terveztem és kiviteleztem így sokáig jártam oda. Már az idő is szorított, de szerencsére minden nagyon jól sikerült. Ilyenkor a rendezőtől sok függ: mekkora kompromisszumokra hajlandó, ragaszkodik-e például ahhoz, hogy egy hely kívül-belül játsszon vagy csak kívül és a belső jeleneteket pedig egy berendezett másik házban

„A mama ízlését kellett összehozni valahogy, legalább a belsőben. 100 év tárgyait.”

forgatjuk le. Tarr Bélánál például szóba sem jöhetett ilyesmi: amikor a kislány a *Sátántangó*-ban bebámul a kocsmába, az kívül-belül ugyanaz volt. Szerencsére ebben a filmben Ibolya rugalmas volt.

A Lupa-sziget is szerepelt a forgatókönyvben vagy csak kihagyhatatlanul kínálkozott?

KS: A Római-part szerepelt, a negyvenes évek Rómajja, amit az eredeti helyen már nem lehet rekonstruálni. Így kerültünk a Lupára, ahol Ibolya egyik barátjának is háza van és mivel ez egy zárt, elkülö-

nült (a szó szoros értelmében is sziget), már az első helyszíneléskor tudtuk, ennél jobban azt a polgári hangulatot nem lehet megtalálni.

Annak ellenére, hogy történetben rengeteg a költözés, volt-e mégis valami stíluskonceptió?

Vagy éppen ez a mindenféliség és töredezettség volt a lényeg?

KS: Sokat beszélünk erről a rendezővel, ő végül azt mondta, hazugság lenne bármilyen egységes stílus. A sok költözés közben szinte minden elveszett. A mama izlését kellett összehozni valahogy, legalább a belsőben. 100 év tárgyait. A mama 92 évesen halt meg, Trianon előttről indulunk és a költözésekkor szinte semmit nem vitt magával, mindig alkalmazkodott az új környezetéhez, ez volt a lényeg. Ibolya is az Ecseriről gyűjtötte össze később a múlt tárgyait, amik valamennyire hasonlítottak azokra, amik a sok költözés során tűntek el.

Ön is sokat költöző ember?

KS: Én egész életemben Budapesten éltem, eltekintve a gyerekeimről, amikor a kitelepítésünk miatt költözködtünk sokat. Én '45-ben születtem, apám Törökbálinton a szanatórium igazgatójaként dolgozott, aztán szerencsénkre az összes későbbi kényszerlakhelyünk kórházak szolgálati lakásaiban volt. Először a hűvösvölgyi kórházba kerültünk, aztán másfél évre a Városmajor utcába, ahol a klinika szolgálati lakásából átláttam a Kós Károly-féle iskolámba. Ahogy megmelegedtünk, már költöztettek is minket a Róbert Károly körüli kórházhoz, aztán jött még a László kórház, végül '56 után ért véget a műsor. Ebbe a filmben pedig a Balaton-felvidék miatt ajánlottak be, ahol 1981 óta élünk, akkor vettünk Kékkúton egy 160 éves parasztházat. Először csak nyaralóként szolgált, de mióta nyugdíjas lettem, szinte többet vagyok itt, mint a pesti lakásunkban.

Az egyik főszereplővel, Ónodi Eszterrel már többször dolgozott együtt, utoljára a Deák Krisztina által rendezett Aglaja forgatásakor.

Szakács Györgyi: Nemcsak ott, már az első nagyszínházi előadásán, a Katonában is, amikor odaszereződött, a *Viharban*. Hosszú ismeretség ez.

Azért említettem az Aglaját, mert az is olyan kosztümös film volt, ahol a főszereplő Ónodi Esztert látjuk fiatakként és többféle középkorúként. Az Anyám... ráadásul történelmi film is, sokféle történelmi korszakkal, Fekete Ibolya a helyszínnel kapcsolatban pedig azt nyilatkozta, nálunk a történelmet épületekben már csak töredékeiben lehet fellelni. Vagyis a kosztümökön talán sokkal erősebb hangsúly, hogy kifejezzék az adott kort.

SzGy: Tulajdonképpen lehet, igen. Nem könnyű feladat majdnem 100 évet, több nemzedéket átfogni, de nekem rögtön nagyon megtetszett a forgatókönyv, nagyon ismerős volt az a családi szituáció az anyával és lányával. Úgy éreztem, személyesen is közöm van hozzá: én ezeket a korokat érzem, ismerem, gyűjtöm, és nagyon szeretném megcsinálni.

Gyűjti a régi ruhákat, és ha kell, csak leemeli?

SzGy: Soha sem „csak úgy leemelem”. Az eredeti kosztümök általában már elérettek, kisméretűek és nem is épek, de ha csak egy részletét tudom használni, vagy ha le tudom róla modellezni azt a harmincas évekbeli ruhát, akkor már nem a nulláról indulok. Sok kosztümös filmet csináltam, például a Szabó István rendezte *A napfény ize* is ilyen többgenerációs, kosztümös film volt, de sosem értem meg, hogy legyen fél évem, elég pénzem, apparátusom az előkészítésre. A nagy egészről kell kiindulni vagy legalább fejben kell látni, kitalálni a filmet. És persze előre kellene ismerni a művészeket, akik majd a ruhákba bújnak - gyakran ez is probléma.

A száz évből melyik korszak áll a legközelebb önhöz?

SzGy: A legtalálhatóbb szeretem, az I. világháború előtti, az örök nosztalgia. Már egy kezembe kerülő kesztyűben vagy gallérban is azt az utolérhetetlen minőséget és szépséget látom meg, ami örökre elmúlt. A szépség felfedezésében minél távolabb van valami, annál érdekesebb.

Az ön jutalomjátéka a film története szerinti egy ún. csúnyaruha, amit a határon túl rekedt nagynéni (Szabó T. Anna alakítja) mutat a divatos, pesti unokahúgnak.

SzGy: Sok ilyen ruha volt már a kezemben, a negyvenes évek elején jöttek divatba intenzív színparosításokkal és szabásmintákkal. Aztán azt tapasztaltam, később nem szívesen vették fel, mert groteszkké váltak.

Benne volt a forgatókönyvben?

SzGy: Benne, benne! Olyan ruhát kellett találni, ami akkor csúnyának, már nem divatosnak számított, és eszembe jutott ez a fazon. Előnytelen, mert a sárga szín a hasra esik. És amikor kellett, ez beugrott.

Hogy áll a szocreállal?

SzGy: Sajnos emlékszem rá a gyerekkoromból, és azt kell mondanom, kötődöm is hozzá. Emlékszem ballonkabátokra, mintákra, sálakra,

„Sokat dolgoztam külföldi filmekben, Európa szerte és az ember kincsekre bukkanhat időnként, olyan egészen régi ruhákra is, amik már nem léteznek.”

akár az Ónodi Eszter által alakított szerepő ballonjára is, kisgyerekkori ruháimra, apám ingeire. Még arra is emlékszem, mi volt akkor elegáns: 1957-ben bolyongtunk például apámmal a Váci utcában, hogy anyám névnapjára, egy akkori, klasszikus cipőt vegyünk egy divatos maszknál.

Körömcipőt?

SzGy: Nem-nem! Minőségi, nagyon szép bordó félcipő, aminek a cipőfűzője végén volt egy kis bőrdísz.

És az Ónodi Eszter viselte ballont hol szerezte be?

SzGy: Van egy pár ballonkabát a gyűjteményemben, azt úgy 10-15 éve vettem, mert láttam, soha nem lesz már ilyen. Ezeket mintának gyűjtöm be általában, és amikor jobban ráérek, igyekszem valami nagyon hasonló, de jobb anyagból megvarrni. Úgy emlékszem, egy régi ruhakereskedőnél vettem, talán a Podmaniczky utcában. Ez nem turkáló volt, ma azt mondanák rá, vintage bolt. Sokat dolgoztam külföldi filmekben, Európa-szerte és az ember kincsekre bukkanhat időnként, olyan egészen régi ruhákra is, amik már nem léteznek. Mint utoljára Németországban, ahol egy muzeális, 1820-as ruhát sikerült szereznem.

Volt, olyan kosztüm, ami végül megoldhatatlannak bizonyult?

SzGy: Persze, mindent én sem tudok előállítani! Lehet kölcsönözni is, itthon például a filmgyár fotó raktárából, ami sajnos egyre inkább elavul, a régi ruhák egyre rosszabb állapotban vannak. De a világban nagy kölcsönzők is működnek, minden attól függ, mennyi pénz van rá a produkciónak. Londonban fantasztikus és elképesztően drága kölcsönzőket ismerek, így inkább és szívesebben megcsináltatom, ami kell.

Hol tárolja a ruháit?

SzGy: (nevet) Mindig, minden helyet kinövök, egyre nagyobb helyekre költözködöm. Nemcsak költséges, de így egyre nehezebb egy-egy ruhát megtalálni. A rendtartásban éppen a filmforgatósok a legkártékonyabbak, mert minden azonnal kell. Akkor hirtelen mindenféle ruhadarabok kizúdulnak, utána pedig nem kerülnek vissza.